TERMÉSZETI ÖRÖKSÉGÜNK MEGŐRZÉSE

A BIOLÓGIAI SOKFÉLESÉG VÉDELMÉNEK ÉRVÉNYESÍTÉSE A TERVEZÉSI FOLYAMATOKBAN

Jászkun Természetvédelmi Szervezet • Szolnok •

Szerkesztők:
Vetier Márta
Egyházy Ágoston

Szerzők:
Vetier Márta
Egyházy Ágoston
Szabó Balázs
Szilvácsku Zsolt
Fülöp Gyula

Lektor:
Urbán Sándor

Címlapfotó:
Urbán Sándor

Kiadó:
Jászkun Természetvédelmi Szervezet
Szolnok
2005.

ISBN 963 218 472 6

Készült a Nemzeti Civil Alapprogram támogatásával.

Jászkun Természetvédelmi Szervezet • Szolnok •

NYOMDAI KIVITELEZÉS: GARAMOND KFT., EGER

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés ... 5
2. A biológiai sokféleség ... 6
2.1. Fogalmi kérdések ... 6
A biológiai sokféleség fogalma ... 6
Szintjei ... 6
2.2. Biológiai sokféleség és az emberek ... 6
Miért van szükségünk biológiai sokféleségre? ... 6
Veszélyeztető tényezők ... 8
Az emberek és a biodiverzitás igényeinek együttes kielégítése – kérdések és megoldások ... 10
3. Biológiai sokféleség és fejlesztések ... 11
3.1. Jogszabályi háttér ... 11
Nemzetközi Egyezmények ... 11
Európai Unió ... 12
Magyarország ... 12
Helyi önkormányzati szintű ... 12
Nem jogerős anyagok ... 13
3.2. Hogyan lehet a biológiai sokféleséget szem előtt tartani a fejlesztési folyamatok során? ... 13
3.3. Négypontos segédlet a tájat és a biológiai sokféleséget érintő fejlesztések tervezéséhez ... 16
Információ ... 16
Megelőzés elve ... 16
Hatáscsökkentés elve ... 16
Kompenzáció elve ... 16
4. Biológiai sokféleség védelmi tervek ... 17
4.1. Az önálló biológiai sokféleség védelmi tervek célja és felépítése ... 17
A tanulmányterv ... 17
A stratégia ... 17
Az akcióterv ... 17
4.2. Példaértékű, önálló biológiai sokféleség védelmi tervek ... 18
Zöld örökségünk – Táj- és biológiai sokféleség védelmi stratégia Mid Sussex területére ... 18
A régió életközösségének helyreállítása – Regionális biodiverzitás stratégia West Midlands területére ... 19
Kapcsolódva London természeti környezetéhez – a Főpolgármester biológiai sokféleség védelmi stratégiája ... 19
Northumberland Nemzeti Park biológiai sokféleség védelmi akcióterve ... 20
4.3. A biológiai sokféleség védelme más tervekbe integráltan ... 21
Területfejlesztési koncepció és program valamint területrendezési terv ... 21
Helyi építési szabályzat és a szabályozási terv ... 22
Települési környezetvédelmi program ... 23
Település természeti és táji értékeinek hasznosítási koncepciója ... 23
Természetvédelmi kezelési terv ... 24
Agrár-környezetgazdálkodási üzemterv ... 25
Erdészeti üzemterv ... 26
A Fontos Madárélőhelyek (IBA) akciótervei ... 27
Vízgyűjtő gazdálkodási terv ... 28
5. Összefoglalás ... 29
6. Ajánlások ... 30
Hasznos magyar honlapok ... 30
Angol nyelvű honlapok ... 30
Hasznos könyvek, kiadványok, szaklapok, útmutatók ... 31
Tanácsadó szervezetek, intézmények ... 31

1. Bevezetés

A biológiai sokféleség fogalmáról, szerepéről és védelmének szükségességéről mindenki hallott már. Azt viszont már kevesebben tudják, hogy tervezéskor, fejlesztéskor, beruházáskor miként lehet az élővilág gazdag sokszínűségének fennmaradását, védelmét biztosítani. Szándékunk szerint szeretnénk segítséget nyújtani a települési önkormányzatoknak, hogy a települést érintő fejlesztések során a tervezéstől kezdve egészen a kivitelezésig meg tudják őrizni az illetékességi területükön a természet, a táj gazdagságát, sokszínűségét amellett, hogy a település lakosságának, gazdálkodóinak érdekeit szem előtt tartva munkálkodnak a település életminőségének javításán. Kiadványunk a települési önkormányzatoknak, tervezőknek, civil szervezeteknek és mindazoknak szól, akik a természet sokszínűségének védelme mellett elkötelezettek és munkájuk során elősegíthetik környezetünk értékeinek megőrzését. Útmutatónk célja, hogy általános tájékoztatást adjunk a biológiai sokféleség fogalomköréről és az ezzel kapcsolatos jogszabályokról. Valamint számba vegyük, hogy a tervezési folyamat során és az elkészült tervekben hogyan jelenik, jelenhet meg a biológiai sokféleség védelme. Mindezekkel egyrészt a tervezők kezébe szeretnénk hasznos útmutatót adni, hogy a tervezés, fejlesztés során milyen szempontokat kell figyelembe venni, milyen lépéseket kell megtenni, hogy az érintett terület biológiai sokfélesége ne, vagy a lehető legkisebb mértékben károsodjon. Másrészt az önkormányzatok, civilek kezébe egy tájékoztató anyagot adni, hogy miként kérhetik számon a természeti környezet sokféleségének védelmét, megőrzését, valamint hogy miben segíthetnek a tervezőknek, kivitelezőknek, hogy anélkül valósulhassanak meg a fejlesztések, hogy természeti örökségünkben visszafordíthatatlan folyamatokat indítanának el. A minket körülvevő természeti környezet gazdagsága nagymértékben meghatározza életünk minőségét, hiszen az élhető környezet alapfeltétele a kiegyensúlyozott, alkotni képes és felelősen gondolkodó embernek. A megőrzött természeti értékek gazdasági és szellemi erőforrásaink is. Ezeket az erőforrásokat és az általuk biztosított életminőséget megőrizni, védeni a jövő generációi számára a mi kötelességünk, hogy gyermekeink számára is rendelkezésre álljanak.

2. A biológiai sokféleség

2.1. Fogalmi kérdések

A biológiai sokféleség fogalma

Az 1992-es Rio de Janeiró-i ENSZ világkonferencián megfogalmazott, a Biológiai Sokféleségről szóló Egyezményben a következő meghatározást olvashatjuk: „A biológiai sokféleség a valamennyi létező „forrásból" származó élő szervezetek sokféleségét jelenti, beleértve a földi, tengeri és egyéb vízi ökológiai rendszereket és azon összetett ökológiai rendszereket, amelyeknek részét képezik; magában foglalja a fajokon belüli, a fajok közötti sokféleséget és maguknak az ökológiai rendszereknek a sokszínűségét is."

A biodiverzitás fogalmára számos meghatározás található különböző szerzőktől, melyek ugyanannak a kérdésnek az eltérő megfogalmazásai, azonban tartalmukban, részleteikben számos eltérés van. Mégis a legfontosabb, hogy a biológiai sokféleséggel (biodiverzitás) az élet megjelenési formáinak rendkívüli gazdagságát próbáljuk leírni.

Szintjei

A biológiai sokféleségnek három szintjét különböztetik meg: genetikai, faji, illetve ökológiai rendszerbeli sokféleség.

A **genetikai sokféleség** az egyes fajok közötti, illetve az egyes fajokon belüli gének különböző változatait jelenti. A Földön fellelhető összes növény, állat, gomba és mikroorganizmus génjeiben megtalálható összes genetikus információt felöleli. A legtöbb egészséges természetes populáció egyedei külső megjelenésükben hasonlóak egymáshoz, azonban genetikai tulajdonságaikban eltérnek egymástól. Ez az eltérés alaktani vagy működésbeli eltérés lehet. A fajon belüli diverzitás különösen a szelekciónak kitett fajok esetében feltűnő. Példaként említhetjük a különböző kutyafajtákat, melyek igen nagy változatosságot mutatnak megjelenésükben annak ellenére, hogy mind ugyanahhoz a fajhoz tartoznak (*Canis familiaris*). A vadon élő fajok esetében is találhatóak hasonló, bár általában nem ennyire feltűnő különbségek a környezeti tényezőkhöz való alkalmazkodás eredményeképpen. A fajokon belüli genetikus sokféleség teszi lehetővé, hogy alkalmazkodhassanak az új kártevőkhöz, betegségekhez és az időjárás, illetve a mezőgazdasági eljárások változásához.

A **faji sokféleség** az egy adott területen élő fajok, illetve a különböző fajok számát foglalja magába, vagyis adott terület faji sokféleségét az ott előforduló fajok számával fejezhetjük ki. A különböző területeken a helyi adottságoknak megfelelően eltérő a faji sokféleség, tehát önmagában a faji sokféleség nem nevezhető értékadó ismérvnek.

Az **ökológiai rendszerbeli sokféleségbe** beletartozik az összes különböző ökológiai rendszer, azaz a fajok kölcsönösen egymástól függő közösségei és azok élettere. Az ökológiai rendszerek felölelhetnek egészen nagy vagy elenyészően kis területeket is. Ezek lehetnek természetes területek (füves területek, mangrove erdők, korallzátonyok, mocsarak, trópusi erdőségek stb.) vagy emberi tevékenységek által kialakított és befolyásolt területek (szántóföldek, hagyásfás legelőerdők, mezsgyék stb.).

A biológiai sokféleség fentieken túl **tájszinten** is nagyon fontos. Ez fejezi ki, hogy az adott területen hányféle élőhelyközösség található meg, azok milyen kapcsolaton keresztül érintkeznek egymással és milyen a tágabb környezetük.

2.2. Biológiai sokféleség és az emberek

Miért van szükségünk biológiai sokféleségre?

A világ, amelynek mi is részei vagyunk, igen összetett: a benne élő fajok és élőhelyek között pókhálószerűen összefonódó, bonyolult kapcsolatrendszerek találhatók. A kölcsönösen egymástól függő kapcsolatok megőrzése elengedhetetlenül szükséges bolygónk egészségének megtartásához. Minél több faj él egy életközösségben, annál stabilabb a rendszer és annál jobban képes alkalmazkodni a különböző hatásokhoz, külső változásokhoz.

A BIOLÓGIAI SOKFÉLESÉG JELLEMZÉSE

„A biológiai sokféleséget több szempontból is jellemezhetjük: (1) a féleségek (például fajok, populációk vagy gének) számával; (2) az egyenletességgel, azaz a féleségek relatív gyakoriságával; (3) a féleségek különbözőségének fokával; (4) a megfigyelhető térbeli és (5) időbeli mintázatokkal.

Nézzünk egy példát a fentiekre! Egy virágos réten nagyobb a biodiverzitás, mint egy búzaföldön, hiszen nagyobb a fajok száma (1). Ugyanakkor két, azonos fajszámú rét változatossága, diverzitása is különbözhet egymástól: ahol mindegyik faj hasonló egyedszámban képviselteti magát, ott a diverzitás nagyobb, mint ahol az egyik faj tömeges, a többi pedig csak kis számban nő. Ebben az esetben a két terület egyenletessége különbözik (2). Amikor a fajszám és az egyes fajokhoz tartozó egyedek száma is azonos, még mindig eltérhet a változatosság: például ha az egyik réten csak szegfűfélék nőnek, a másikon viszont tárnicsokat, orchideákat és füveket is találhatunk. Az utóbbi esetben nagyobb a sokféleség, mivel nagyobb a féleségek különbözősége (3). A diverzitás további összetevője a térbeli mintázat: ha a különböző fajokhoz tartozó egyedek keverednek, nagyobb a sokféleség, mint amikor elkülönülnek (4). Az ötödik jellemző az időbeli mintázat, például a társulások diverzitásának az évszakokhoz köthető változása." (Bajomi Bálint 2004): A biológiai sokféleség és jelentősége, Kovász VIII.évf., nr.1–4, pp.7–14, http://korny10.bke.hu/kovasz/kov15/bajomi.html)

Az életünk minden mozzanatát a Föld élővilágának sokfélesége táplálja, így kijelenthetjük, hogy a biológiai sokféleség a legértékesebb természeti kincsünk. Minden emberi tevékenység, amely a biológiai sokféleség csökkenését okozza, egyben az élet alapjait meríti ki, csökkenti a rendelkezésünkre álló erőforrásokat és végső soron saját unokáink túlélését veszélyezteti. Vegyük sorra, hogy miért szükséges a biológiai sokféleséget védeni!

- A föld élőlényei (növények, állatok, gombák és mikroorganizmusok) **látnak el bennünket élelemmel, gyógyszerekkel és nyersanyagokkal**. A Földön, becslések szerint, 13–14 millió faj él, amelyből ez idáig mindössze 1,75 milliót azonosítottak és neveztek el a kutatók. Az élőlények többségéről még nem tudjuk, hogy milyen **hasznosítási lehetőségeket és előnyöket** rejtenek magukban. Minél gazdagabb az élővilág, annál több lehetőség adódik például új gyógyszerek felfedezésére.
- Az **ökoszisztéma működésének** alapját a biológiai sokféleség jelenti. Az ökoszisztémák olyan alapvető, ingyenes szolgáltatásokat biztosítanak számunkra, mint például a levegő és a víz tisztítása, a talajok termékenységének biztosítása és az anyagok körforgása.
- A természet szépsége meghatározza a „**hely hangulatát**", ezáltal kultúrákat formál, ihletet ad költőknek, íróknak, festőknek, zeneszerzőknek és befolyásolja érzelmeinket. Emellett a földi sokféleség **biztosít színteret sok tevékenységnek**. Kirándulás, sportolás – amelyek nélkülözhetetlenek testi és lelki egészségünk megőrzése szempontjából – egy általunk tönkretett tájban, zajos, bűzös, szemetes környezetben elképzelhetetlen.
- **Erkölcsi kötelességünk**, hogy megőrizzük a földi élet sokféleségét, és egészséges, életet adó bolygót hagyjunk hátra a születő nemzedékeknek.
- A fajok és élőhelyek sokféleségének, a táj sokszínűségének megőrzése hozzájárul az élhetőbb természeti környezet kialakításához, ezáltal az **ember életminőségének** javításához. Az egészséges természetes környezet felüdülést biztosít, megnyugtat. Lelki egyensúlyunk megőrzését köszönhetjük egy érintetlen tájjal való találkozás során.
- A biológiai sokféleségnek **közvetlen gazdasági hozama** is van. Tanulmányok bizonyítják, hogy a világ gazdaságának 3–33 trillió dolláros bevétele (a világ GDP-jének mintegy 11%-a) származik közvetlenül a biológiai sokféleségből.

HAZÁNK SZEREPE AZ EURÓPAI BIOLÓGIAI SOKFÉLESÉG MEGŐRZÉSÉBEN

„A Kárpát-medencében elhelyezkedő Magyarország területe alig 1%-a Európának, természeti értékeink gazdagsága azonban európai viszonylatban is elismert. Ez a Kárpát-medence egyedülálló állat- és növényföldrajzi helyzetéből következik. Hazánk területe földrészünk egyik jelentős biogeográfiai egységét képezi. Az Európa közepén elhelyezkedő Kárpát-medence több klímahatás találkozási területe. Nyugat felől jelentős atlanti, délről mediterrán, keletről, pedig szárazföldi hatások érvényesülnek, emellett a Kárpátok, valamint az Alpok is befolyásolja éghajlatát, növényzetét. A Kárpát-medence hosszú ideje tartó viszonylagos elszigeteltségének eredményeként magas az úgynevezett bennszülött fajok száma. Magyarország növényvilága és a hozzá kapcsolódó állatvilág tehát igen sokszínű, élővilága nagyon gazdag. Ennek köszönhetően hazánkban több mint 42 000 állat- és 2200 növényfaj él. A medence viszonylag kis területe és a számos időjárási és helyileg ható földrajzi tényező, mint például a víz vagy a változatos talaj hatására kialakult gazdag élővilág többnyire kisebb kiterjedésű és mozaikos elhelyezkedésű elemekből tevődik össze. Ezek megőrzése sokkal nehezebb feladat, mint a nagy kiterjedésű, sokszor ezer kilométereken keresztül azonos élőhelyeké." (forrás: http://www.sulinet.hu/tart/ncikk/je/0/20799/biodiv.htm)

Veszélyeztető tényezők

Pontosan nyomon tudjuk követni, hogy a mindennapi életben is tapasztalt gyorsuló ütemű modernizáció károsan hat a biológiai sokféleségre. Az alábbiakban áttekintjük a legfontosabb veszélyeztető tényezőket.

- Az **emberek lélekszáma és az ezzel együtt járó fogyasztás egyre növekszik**. A földön élő 6 milliárd ember alapvető szükségletei (ivóvíz, élelem, energia) példa nélkül álló kihívást jelentenek bolygónk egészére és közvetlen környezetünkre, szülőföldünkre.
- Az **emberi tevékenység hatására felmelegedő légkör** egyre növekvő mértékben fenyegeti a biológiai sokféleséget. A hőmérséklet emelkedésével változnak a környezeti tényezők. A klímaváltozás mintegy megfosztja az élőlényeket azoktól a megszokott élőhelyektől, amelyekhez évezredeken keresztül alkalmazkodtak. Sok élőlény nem képes olyan gyorsan elköltözni, amilyen ütemben „vándorolnak" az élőhelyek. Végeredményként sok faj kipusztul, és rengeteg életközösség felbomlik.
- A **városok burjánzása**, szétterülése élőhelyek átalakulásához, eltűnéséhez és ezáltal a biológiai sokféleség csökkenéséhez vezet. A városok lég- és vízszennyezése lerontja a környezetükben található élőhelyeket; az építkezéshez lecsupaszított talajfelszínen megnövekszik az erózió, lemosódik a termékeny talajréteg; „zöldmezős" beruházások felfalják a városszéli réteket, erdőket.
- **Behurcolt állat- és növényfajok** komoly pusztítást okozhatnak az őshonos élőlények körében. Idegenhonos fajok gyakran felülkerekednek az őshonosokon, kiszorítják azokat az eredeti életközösségükből. Más fajok pedig az őshonosokkal táplálkoznak. Gazdasági szempontokból (mezőgazdaság, halászat stb.) évente több milliárd dollárra teszik az idegenhonos fajok károkozását, a biológiai sokféleségre tett hatásuk pedig felbecsülhetetlen.
- A **túlvadászat, túlhalászat** több fajt is a kihalás szélére sodort. Az **intenzív mezőgazdasági** földhasználat számos módon befolyásolja a biológiai sokféleséget. A nagy táblaméretek nemcsak az egynemű faj- és fajtaszerkezetet jelentik, de elzárják, elszigetelik egymástól az élőhelyeket. A monokultúrákban nagyon kevés fajtát termelnek nagy kiterjedésű területeken, ami a genetikai változatosság csökkenésével is párosul. A folytonos, pihentetés nélküli földhasználat veszélyezteti a talaj termőképességét, regenerálódását, illetve kizárja a természetes élővilág megtelepedésének, elterjedésének esélyét is. Az intenzív gazdálkodással járó növényvédőszer-használat, műtrágyázás, tarlóégetés, a nehézgépek taposása és a talajtömörödés közvetve és közvetlenül mind hozzájárul a biológiai sokféleség csökkenéséhez.
- Nem csak az emberek szenvednek a **környezetszennyezés** káros hatásaitól. A mérgező anyagok hatására több fajnak legyengül az immunrendszere és problémák lépnek fel a szaporodásukban is.
- A **közutak** felszabdalják és elszigetelik egymástól a természetes élőhelyeket. A szétszakított populációk tagjai nem képesek többé kereszteződni, s ha az egyes populációk létszáma lecsökken, akkor genetikailag is jelentősen károsodnak.

A saját túlélésünk a Földön velünk együtt élő növények, állatok és más élőlények nagyszerű és végtelenül összetett közösségén múlik. Egyénileg és közösségileg is lépnünk kell, hogy megakadályozzuk a fajok, élőhelyek és az ökoszisztéma további pusztulását, pusztítását saját jövőnk, fennmaradásunk érdekében!

AZ ÖKOLÓGIAI LÁBNYOM

„Annak megállapítására, hogy mekkora hatást gyakorol egy-egy ember, vagy egy ország népessége a bioszférára, kidolgoztak egy szemléletes mutatót: az ökológiai láblenyomat azt mutatja meg, mekkora területet használnak megélhetésükhöz. Környezetünkből erőforrásokat vonunk el, majd azokat átalakítjuk, felhasználjuk és a hulladékokkal újra megterheljük környezetünket. Ez a kétféle terhelés területnagyságban is kifejezhető. Ökológiai láblenyomatunk legfőbb négy összetevői azok a részterületek, amelyeket energianyerésre, élelmiszer- és faanyagtermelésre, illetve településeink és egyéb infrastruktúráink számára veszünk igénybe.

Ha minden egyes ember ökológiai láblenyomatát átlagoljuk, akkor az derül ki, hogy egy földlakó átlagos láblenyomata 2,3 hektár. Sajnos azonban bolygónk méretét és ökológiai kapacitását figyelembe véve csak 1,8 hektár áll rendelkezésre. Az 1,8 hektár jelentené az eltartó képesség szerinti fenntartható használatot, míg a 2,3 hektár azt mutatja, hogy az emberiség jelentősen túlhasználja, azaz eltartó képességének határán felül használja a bioszférát.

Fogyasztói szokásaink nagymértékben befolyásolják ennek a területnek a méretét, hiszen minél többet fogyasztunk, annál nagyobb terület szükséges igényeink kielégítéséhez, azaz a magasabb életszínvonal nagyobb igényeket, nagyobb láblenyomatot jelent." (forrás: http://www.ceeweb.org/hun/a03programok/ a03segedanyag/segedanyag.pdf)

Számítsa ki saját ökológiai lábnyomát a http://www.kovet.hu/tavoktatas/okolabnyom.html oldalon!

Kérdéses terület	Néhány megoldási lehetőség
Települési szabad terek, zöldfelületek, élőhelyek	• *Új beruházások esetében zöldfelület, közösségi rekreációs terület létesítésével illetve a meglévők bővítésével a helyi emberek igényei mellett a biológiai sokféleség szükségleteit is ki lehet elégíteni. Települési zöldfelületek tervezésekor rendszerben kell gondolkozni, fontos szempont az elérhetőség, megközelíthetőség és a kapcsolatok, hálózatok kérdésköre. Alapelvként kell elfogadnunk, hogy ha a természettől elveszünk valahol egy területet, akkor kötelességünk, hogy vissza is adjunk a közelben egy másik korábban általunk használt területet.* • *A meglévő természeti adottságokat, környezeti elemeket (növényzet, talaj, táj, élővilág, vízháztartás stb.) mindig tiszteletben kell tartani. A meglévő életközösséget – függetlenül attól, hogy őshonos vagy tájidegen fajok alkotják – mindig tiszteletben kell tartani.* • *Növénytelepítéskor törekedni kell a környezetnek megfelelő, őshonos fajok alkalmazására. Olyan sajátos esetekben, amikor egy meglévő őshonos élőhelyhez kell kapcsolódni és illeszkedni, csak az adott tájegységre jellemző helyi fajtákat szabad alkalmazni.* • *Ha új, településen belüli mesterséges élőhelyet alakítunk ki, annak minden szintjén törekedjünk a sokféleségre! A fajoktól kezdve a színeken, formákon át egészen a szerkezeti, strukturális sokféleségig.* • *Telepítsünk az állatok számára táplálékot adó növényeket (gyümölcsök, bogyók és nektár), alakítsunk ki búvóhelyeket, fészkelési lehetőséget!* • *Ahol lehet, hagyjuk a természetet felnőni a maga módján! Ez lehetőséget ad az állatoknak és növényeknek, hogy természetes úton terjedjenek, terjeszkedjenek. Így biztosított, hogy a „növénytelepítés” megfelelően illeszkedik tágabb környezetébe, emellett minimális fenntartási igényei lesznek majd.*
Társadalmi jólét és oktatás	• *Minden apró terület, akár a sportpályák szegélye vagy sarka is lehetőségeket teremthet a biológiai sokféleség védelmére!* • *Az intenzíven használt zöldfelületek, parkok biológiai sokféleségét – és ezzel egyetemben természetességét – növelhetjük úgy, hogy őshonos fa és cserjefajokat telepítünk, cserjesávokat hozunk létre, a virágágyakat pedig mézelő, nektárt termelő növényekkel ültetjük be.* • *Az egészséges természeti környezet hozzájárul az életminőség javítása iránti társadalmi igény megvalósításához.* • *Természetvédelmi területek közelében tájékoztató táblákon és/vagy füzetekben bemutathatjuk az értékeket. Így a lakosok többet megtudhatnak saját környezetükről és annak védelméről. A lakóhely környezetében található értékek megismerése elősegíti, hogy a lakosság felismerje a természeti környezet megóvásának fontosságát. Ha a helyi lakosság ismeri, és magáénak érzi a környezetében található természeti értékeket, akkor tevékenyen részt tud venni annak védelmében, illetve könnyebben bevonható az azzal kapcsolatos döntésekbe.* • *A megóvott zöldterületeken, a helyi védelem alatt álló területeken, tanösvényeken nagyszerű lehetőség nyílik a természetismereti tantárgyak szemléletes oktatására. A tanulóknak lehetősége van a különböző növény és állatfajok, geológiai formák, meteorológiai folyamatok megfigyelésére azok természetes környezetében.* • *A helyi gazdálkodók birtokain a diákok megismerhetik az adott területre jellemző gazdálkodási módszereket, tapasztalatokat szerezhetnek azok gyakorlati alkalmazásáról, valamint megismerhetik a gazdálkodás szerepét a táj alakításában.*
Gazdasági hasznok	• *A kiépített tanösvények segítségével a településnek lehetősége van megóvott természeti értékeit bemutatni az érdeklődőknek, turistáknak. A természeti értékek iránt mutatkozó érdeklődés nagyon jó lehetőséget ad a településnek a falusi és természeti turizmus fejlesztésére, valamint egyéb turisztikai lehetőségeinek kiaknázására is. Ezáltal a megőrzött természeti értékek hozzájárulhatnak a helyi közösség bevételeinek növeléséhez is, tehát végső soron az illető település életminőségének javításához.* • *A gazdag élővilág alapjait jelentheti a gyógyászati turizmusnak.* • *A nagyszámú turistát vonzó települések csábítóak a különböző beruházók részére is, ezáltal lehetőség van további gazdasági haszon megszerzésére.* • *Természetvédelmi és esztétikai szempontból megfelelően kialakított zöldfelületek nemcsak a közelben lakók és dolgozók számára biztosítanak élvezhető szabad teret, hanem beruházások, fejlesztések esetén növelik az ingatlan értékét.* • *Természetes, természetközeli területek fenntartása kevesebb munka és pénz ráfordítást igényel, mint a szigorúan tervezett zöldfelületeké.* • *A település és környezetének gazdagsága, sokszínűsége meghatározza és nyersanyagokkal, erőforrásokkal táplálja a helyi kézművességet, iparágakat. A helyi termékek turisztikai vonzerőt jelenthetnek és hozzájárulnak a helyi lakosság egészséges életviteléhez.*

Nemzetközi Egyezmények	célok	példa	jogszabály
Területi védelem	*Az európai, vadon élő élővilág és a természetes élőhelyek védelme.*	*Berni Egyezmény (Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats – Bern Convention).*	*Az egyezményhez Magyarország 1989-ben csatlakozott, melynek közzétételére 1990-ben került sor.*
	A nemzetközi jelentőségű vizes területek, különösen a vízimadarak élőhelyeinek védelme.	*Ramsari Egyezmény.*	*Magyarország aláírta az egyezményt, melyet az Országgyűlés törvényként hirdetett ki (1993. évi XLII. törvény).*
Faji védelem	*Országhatárokon átvonuló és vándorló fajok védelme.*	*A Bonni Egyezmény alrendszerei: AEWA (Agreement on the Conservation of African-Eurasian Migratory Water birds) – Megállapodás az afrikai-eurázsiai vándorló vízimadarak védelméről; EUROBAT (Agreement on the Conservation of Populations of European Bats) – Megállapodás az európai denevérfajok populációinak védelméről.*	*A csatlakozási okiratot Magyarország 1983. július 12-én helyezte letétbe. Az Egyezményt az 1986. évi VI. számú törvényerejű rendelettel hirdették ki.*
	Azoknak a fajoknak a védelme, melyeket a nemzetközi kereskedelem súlyosan veszélyeztet. Szélesebb körben értelmezve a „kereskedelem" fogalmát: kereskedelemnek számít minden export, import, re-export illetve tengerről történő behozatal.	*Washingtoni Egyezmény (Egyezmény a Veszélyeztetett Vadon Élő Állat- és Növényfajok Nemzetközi Kereskedelméről – Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, azaz CITES).*	*2003. évi XXXII. törvény, a Washingtonban, 1973. március 3. napján elfogadott, a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.*

Európai Unió	célok	példa	jogszabály
Területi védelem	*Az Európai Unió szintjén jelentős fajok élőhelyeinek kijelölése és hatékony védelme.*	*Különleges madárvédelmi területek (SPA, Special Protection Arewa), Különleges Természetmegőrzési területek (SCI, Site of Community Interest).*	*Madárvédelmi Irányelv (79/409/EGK); Élőhelyvédelmi Irányelv (92/43/EGK).*
Faji védelem	*Az Európai Unió szintjén jelentős fajok kiemelt védelme.*	*A Madárvédelmi- és az Élőhelyvédelmi Irányelv Mellékletein szereplő valamennyi növény- és állatfaj.*	*Madárvédelmi Irányelv (79/409/EGK); Élőhelyvédelmi Irányelv (92/43/EGK).*

Magyarország	célok	példa	jogszabály
Területi védelem	*Azon élőhelyek és területek jogi védelmének biztosítása, amelyek nagymértékben hozzájárulnak hazánk biológiai diverzitásához.*	*Nemzeti Park, Természetvédelmi Terület, Tájvédelmi Körzet, Ex Lege védett terület, Erdőrezervátum, Vadászati Kíméleti Terület.*	*1996. évi LIII. törvény a természet védelméről;* *1996. évi LIV. törvény az erdőről és az erdő védelméről;* *1996. évi LV. törvény a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról.*
Faji védelem	*Azon fajok jogi védelmének biztosítása, amelyek kedvezőtlen természetvédelmi helyzetűek.*	*Védett növény- és állatfaj;* *Fokozottan védett növény- és állatfaj.*	*1996. évi LIII. törvény a természet védelméről;* *13/2001. (V. 9.) KöM rendelete a védett és a fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közzétételéről.*

Helyi önkormányzati szintű	célok	példa	jogszabály
Területi védelem	*Olyan területek védelmének biztosítása, amelyek elsősorban helyi léptékben járulnak hozzá a biodiverzitás megőrzéséhez, vagy jelentős kultúrtörténeti vonatkozásuk van.*	*helyi védettségű területek*	*1996. évi LIII. törvény a természet védelméről;* *Önkormányzati rendeletek.*
Faji védelem	*Olyan fajok védelme, amelyek helyi jelentőséggel bírnak, többnyire az élőhely és területvédelmi intézkedések keretében.*	*A helyi jelentőségű védett területek kijelölésén keresztül biztosított fajvédelem.*	*1996. évi LIII. törvény a természet védelméről;* *Önkormányzati rendeletek.*

Nem jogerős anyagok	célok	példa	„jogszabály"
Területi védelem	*A természetvédelmi szempontból prioritást jelentő területek hatékony védelme a jogi eszközökön túl.*	*„Egy falu – egy rét" mozgalom, helyi élőhelyek, területek jelképes örökbe fogadása.*	*Útmutatók, tájékoztató füzetek, helyi akciók.*
Fontos Madárélőhelyek (IBA)	*Egy globális hálózaton keresztül biztosítani a veszélyeztetett madarak élőhelyeit. A kijelölés objektív, az egész világon egységesen alkalmazható, tudományos szempontok alapján.*	*Pl. Kis-Balaton IBA terület, Börzsöny-hegység IBA terület. Különleges IBA területek: EBA – Endemic Bird Areas (Bennszülött madarak élőhelyei), GIBA – Globally Important Bird Area) Globálisan veszélyeztetett madarak élőhelyei.*	*Nem jogszabály, hanem egy szakmai civil kezdeményezés a BirdLife International koordinációjában. Az európai területek referenciája: Heath, M.F., and Avans, M.I., eds. (2000): Important Bird Areas in Europe: Priority sites of conservation. Cambridge, UK., BirdLife International*
Taji védelem	*A természetvédelmi szempontból figyelemre méltó fajok hatékony védelme a jogi eszközökön túl.*	*Békamentő akciók a forgalmas közutak mellett, téli madáretetés, „Madárbarát kert" mozgalom.*	*Útmutatók, tájékoztató füzetek, helyi akciók.*

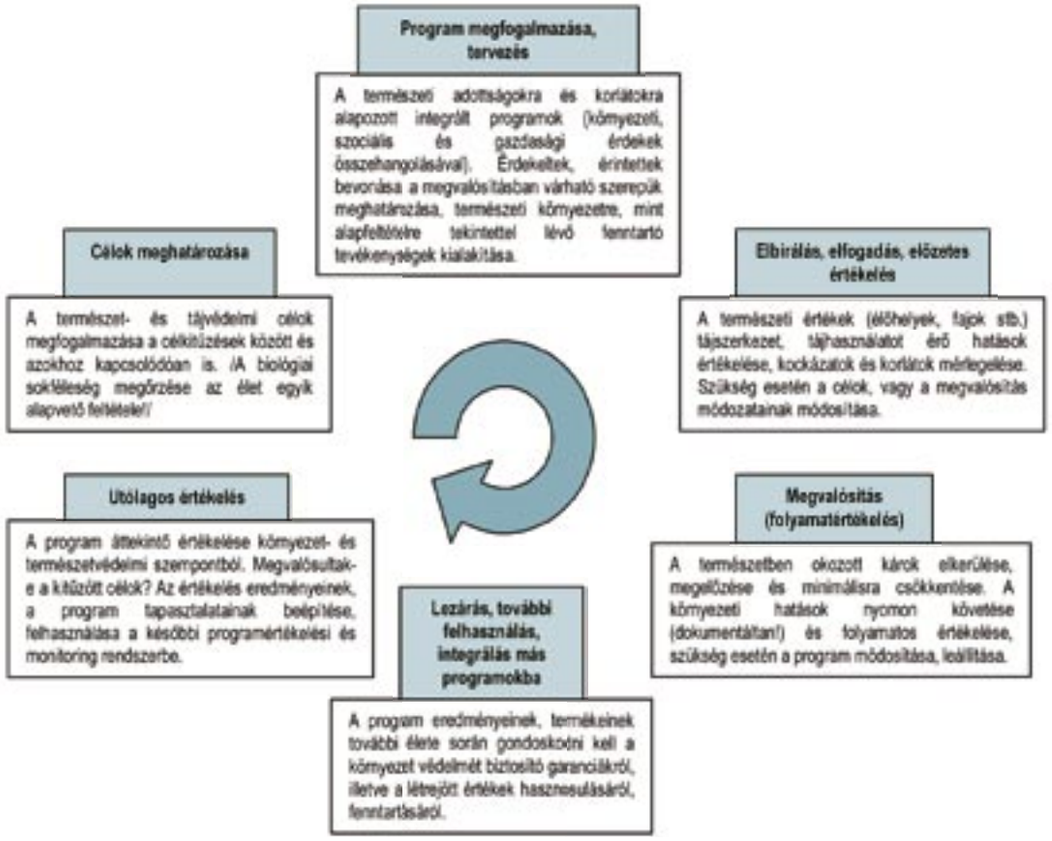

1. ábra Az önkormányzatok által tervezett különböző programok életciklusai és a környezeti szempontok tudatos megjelenítése a tervezési és a megvalósítás folyamatában

Néhány alapvető lépés figyelembevételével és alkalmazásával a fejlesztők tekintettel lehetnek a jogszabályi előírásokra, valamint megvalósításuk során az elvárható legjobb gyakorlat mentén járhatnak el. Az alábbi felsorolás az 1. ábra által felvázolt folyamat megfelelő lebonyolításához ad további segítséget.

1. Helyzetértékelés a helyi érintettek bevonásával

A kistérség vagy település általános jellemzéséből nem maradhat ki a környezeti adottságok, természeti értékek feltárása. A környezet állapotának bemutatása és a jelentősebb környezeti problémák áttekintése mellett a természeti adottságokból fakadó lehetőségek számbavételére is sort kell keríteni. A kistérség helyzetének értékelése során a megyei, regionális szintekhez viszonyítva az alábbiakra is tekintettel kell lenni: Milyen egyedi természeti és más sajátosságokkal bírnak? (Tájszerkezeti sajátosságok, tájfajták termesztése, gazdálkodási rendszer egyedisége stb.) Milyen helyi természeti erőforrásokkal rendelkezik a kistérség, amelyek az élet és a termelés alapfeltételei (gazdálkodási és kulturális összefüggések feltárása)? A helyi lakosság mennyire ismeri a természeti adottságokat, értékeket, táji hagyományokat és az azokból adódó lehetőségeket illetve korlátokat? Mi hiányzik ahhoz, hogy ezekkel az ismeretekkel éljen? Milyen külső hatások érik a kistérséget, és melyek azok, amelyeket ki kell használni, és melyek azok, amelyektől meg kell védeni a kistérség lakosságát és természeti környezetét? A természeti erőforrások tartamos (fenntartó) használatban vannak-e? Gondoskodnak-e a térségi szereplők azok hosszú távú fennmaradásáról? Mennyire jellemző a biológiai (faji, élőhelyi, genetikai stb.), területhasználati, gazdálkodási, kulturális, társadalmi sokféleség az adott kistérségekre?

A felsorolt kérdések tisztázása céljából javasoljuk a helyi lakosok és hozzáértő civil és szakmai szervezetek bevonását már a lehető legkorábbi szakaszban és az egész tervezési és megvalósítási folyamatra vonatkozóan tudatosan és tervszerűen.

2. Alapos felmérések és a várható hatások vizsgálata

Amennyiben a helyzetfelmérés során kiderül, hogy a tervezett programok, fejlesztések területileg értékes fajoknak, élőhelyeknek otthont adó területeket, illetve az ökológiai hálózat fontos elemeit érintik, gondoskodni kell e területek részletes felméréséről. A helyzetfelmérés során már a tervezés megkezdése előtt alapelv kell legyen, hogy a fejlesztésekhez ne újabb természetes élőhelyeket vegyünk igénybe. Ne a városszéli gyepekre tervezzék a lakóparkot, a bevásárlóközpontot, hanem a korábban már igénybevett majd fölhagyott területekre. A fejlesztési folyamatok megkezdése előtt a tervezési szakaszok legelején célszerű világos képet alkotni arról, hogy milyen természeti értékek, milyen igényekkel és hasznosítási lehetőségekkel (pl. legeltetés, kaszálás stb.) vannak jelen a területen. Számítani kell arra, hogy a különböző fajok vagy élőhelyek felmérése eltérő időszakokban lehetséges, és gyakran többszöri felmérésekre is szükség lehet. A jobb megalapozottság érdekében történeti térképeket és korábbi felmérések adatait is érdemes figyelembe venni. A tervezett fejlesztési beavatkozások várható kedvező vagy kedvezőtlen hatásai és a szükséges kísérő intézkedések (hatásmérséklő vagy megelőző) csak megfelelően részletes területi információk alapján végezhetők el, a biológiai sokféleség megőrzése érdekében. A Natura 2000 területek védelmi feladatait tekintve a 275/2004. Korm.-rendelet, a környezeti vizsgálatok tekintetében pedig a 2/2005 Korm.-rendelet is ró feladatokat az önkormányzatokra, amelyeket véleményünk szerint a társadalmi szervezetekkel való rendszeres és szervezett együttműködés keretében tud megvalósítani.

3. A biológiai sokféleségek megőrzését biztosító célok beépítése

A célkitűzések megfogalmazása során a természet védelmének és a természeti erőforrások megőrzését is biztosító céloknak is meg kell jelenniük (mint helyi, regionális vagy országos érdek). A programok tervezése során nem elegendő egy elkülönült intézkedési csoport kialakítása a környezetvédelmi tevékenységekre vonatkozóan. A kulturális, szociális és gazdasági intézkedések csoportjaiba is be kell építeni a környezeti és természetvédelmi szempontokat és érdekeket. Fel kell tárni, hogy melyek azok a fejlesztési folyamatok és tevékenységek, amelyek a tájrehabilitációt, a tájfenntartást és a természeti értékek megóvását is segíthetik. Jövőképben be kell mutatni a kistérség életterének, természeti környezetének megőrzésének várható eredményeit és az azokhoz kapcsolódó valószerű lehetőségeket is. Ezen elvárásoknak a tervezési folyamatban vagy a megbízási szerződésben is meg kell jelenniük.

4. Megőrzés, hatáscsökkentés, kárpótló intézkedések

A természeti értékek jelenléte és a táj szerkezete nem egy állandó helyzetet jelent, hanem egy folyamatosan változó rendszer része. A változó tájban megvalósuló fejlesztéseknek tekintettel kell lenniük a helyben jellemzően megtelepedett fajokra, kialakult élőhelyekre és tájszerkezetre. A fejlesztések tervezése és megvalósítása során elsősorban a meglévő értékek megőrzését, fennmaradásukat, fejlődésüket kell biztosítani, másodsorban kerülhet sor az értékeket érő negatív hatások csökken-

tésére vagy legrosszabb esetben részleges felszámolásukra. Ez utóbbi esetben kiemelt figyelmet kell fordítani arra, hogy a térségen belül kialakításra kerüljenek hasonló értékekkel bíró területek (pl. részlegesen megszüntetett vizes élőhely helyett egy másik hasonló értékek számára helyet adó létrehozása), de felhívjuk a figyelmet, hogy nem minden élőhely esetében lehetséges létrehozni hasonló értékű területeket vagy csak rendkívül hosszú idő és befektetés árán.

5. Értékfenntartás, utógondozás és monitoring

A fejlesztések területein gondoskodni kell a meglévő természeti értékek megőrzéséről, gyarapításáról az adott táji adottságoknak megfelelően tekintettel az ott élő emberek és vadon élő fajok igényeire egyaránt. A fejlesztésekkel párhuzamosan létrejött és a már meglévő természeti értékek fenntartása és változásuk nyomon követése a helyiek és környékbeli szakemberek feladata egyaránt, amely megvalósításában sokat segíthet egy világos munkaterv, amely az adott fejlesztési terv keretében kerül elfogadásra.

A tervezés során fontos tisztázni néhány kérdést annak érdekében, hogy a fejlesztés során elkerülhető, illetve minimalizálható legyen a tájban, az ott található élőhelyekben és fajokban tett kár. *Megfelelően fel lettek-e mérve a terület táji és természeti jellegzetességei? Nincs-e szükség további információra? Kellő körültekintéssel mérték fel a fejlesztés potenciális hatásait? Megfelelően tisztázott-e a várható hatások jelentősége? Rendelkezésre áll-e a szükséges szaktudás, illetve be lettek-e vonva a megfelelő szakértők annak érdekében, hogy a biológiai sokféleség szempontjából helyes döntések születhessenek?* *A terület tájképi és ökológiai tulajdonságai, illetve a tervezett beruházás várható hatásai határozzák meg, hogy milyen jellegű felmérések szükségesek. Természetesen a felmérés jellegét és részletességét minden esetben a helyi ökológiai adottságok valamint a tervezett beruházás nagysága határozza meg. Egy nagyobb és összetettebb beruházás, illetve egy érzékenyebb terület esetében több információra van szükség a helyes és megfelelő döntések meghozatala érdekében. A szükséges felméréseket ökológus, tájépítész bevonásával kell meghatározni.* *Fontos szem előtt tartani, hogy a felméréseket az év megfelelő időszakában kell végezni ahhoz, hogy az eredmény felhasználható legyen. A nem megfelelő időszakban végzett felmérés torz eredményt ad! A megfelelő időszak a felmérés tárgya szerint változhat.*	***Információ***
A fejlesztések során törekedni kell a fajok és élőhelyek károsításának megelőzésére. A megelőzés elvének érvényesítése érdekében a fejlesztések során kerülni kell az érintett területek, illetve az országos védelem alatt álló fajok és élőhelyek károsítását. A fejlesztési terület megfelelő kijelölésével biztosítani kell a különböző fajok és élőhelyek számára a szükséges táji jellegzetességeket. Ennek megfelelően tájhasználati terv készítésének kell megelőzni a fejlesztési tervet. Rendkívül fontos ugyanis, hogy a tájra jellemző faji és élőhelyi sajátosságok ne csupán szigetszerűen legyenek jelen, hanem összefüggő rendszerként biztosítsák az egyes fajok számára az életteret, továbbá természetes folyosót, összeköttetést létesítsenek az élőhelyek között.	***Megelőzés elve***
Ahol a károsító hatás elkerülhetetlen, arra kell törekedni, hogy a várható káros hatások a lehető legkisebbek legyenek. A táj jellegzetességeiben, az élőhelyekben, valamint a fajokban okozott kár minimalizálására kell törekedni a tervezés és a munkaszervezés során. Az építési munkálatok ütemezését úgy kell tervezni, hogy azok az év olyan időszakaira essenek, amikor nem zavarják a fajok életvitelét.	***Hatáscsökkentés elve***
Előfordul, hogy a hatáscsökkentés elvének alkalmazása ellenére továbbra is maradnak negatív hatások, melyeket nem lehet hatékonyan tovább csökkenteni. Ebben az esetben meg kell próbálni megfelelő intézkedésekkel kompenzálni a környezetet érő káros hatásokat. Szem előtt kell azonban tartani, hogy a kompenzáció alkalmazása abban az esetben indokolt, ha a környezeti kár elkerülhetetlen. A tervezés során biztosítani kell a károsított vagy elpusztított élőhelyek ismételt létrehozását ugyanazon a területen belül, vagy amennyiben ez nem lehetséges, a területen kívül, arra alkalmas helyen, az építtető költségére.	***Kompenzáció elve***

A biológiai sokféleség védelmére vonatkozó tervek kétféleképpen jelenhetnek meg. Számos országban – többek között Nagy-Britanniában, Ausztráliában, a skandináv államokban, Kanadában – önálló biológiai sokféleség védelmi terveket készítenek. Ezek a tervek a többi tervvel azonos szinten működve meghatározzák, hogy milyen lépéseket, korlátozásokat kell tenni, hogy ne károsítsuk a későbbiekben a biodiverzitást.

Ezzel szemben más országokban – többek között Magyarországon is – a biológiai sokféleség védelme számos más tervtípusok részeként jelenik meg. Azaz az egyes terveknek van olyan része, amely az élő környezet védelmével foglalkozik, és ezáltal biztosítja a biológiai sokféleség megőrzését.

4.1. Az önálló biológiai sokféleség védelmi tervek célja és felépítése

Az önálló biológiai sokféleségi terveket egymásra épülésük alapján három típusba sorolhatjuk: tanulmányterv (study), stratégia (strategy) és akcióterv (action plan). Mindhárom léptéke országostól egészen települési, településrészi szintig változhat.

A tanulmányterv

A tanulmánytervnek két célja van. Egyrészt egy átfogó vizsgálat, amely feltárja az adott területen található fajok, genetikai állományok, élőhelyek és tájak jelenlegi állapotát, és áttekinti a bennük zajló folyamatokat: rendszerezi a jelenlegi védettségi osztályokat és használati folyamatokat; a pénzben mérhető illetve nem mérhető befektetéseket és hasznokat. A tanulmányterv másik célja, hogy áttekintse az adott terület biológiai vagyonának védelmét, illetve hasznosítását érintő lehetőségeket és nehézségeket.

A stratégia

A stratégia egyrészt elemzi a tanulmánytervben összegyűjtött leíró adatokat és információkat. Másrészt megjelöli a potenciális célokat. Harmadrészt elemzi a meglévő valóság és a kitűzött célok közötti távolságot, azaz a lehetőségeket és eredményeket a célok megvalósítása során, a lehetséges környezeti hatásokat, és a szükséges hazai civil, intézményi, infrastrukturális és anyagi erőforrásokat, valamint a nemzetközi összefogás lehetőségeit. A stratégia megjelöli a célok eléréséhez szükséges tevékenységeket és befektetéseket, valamint azok sorrendiségét.

Az akcióterv

Az akcióterv megfogalmazza a stratégiában kitűzött célok eléréséhez szükséges lépéseket, majd gyakorlati kérdéseket tesz fel: milyen szervezetek (közhasznú vagy magán), milyen időtávon, hol, milyen eszközök segítségével és milyen anyagi forrásokból viszik véghez az egyes feladatokat? Kifejezetten, hogy milyen intézmény felel majd az egyes védettségi és kezelési jogszabályokért és ehhez milyen emberi, intézményi, eszközbeli és anyagi erőforrásokra van szüksége? Az akciótervet milyen ütemterv szerint lehet bevezetni? És amennyiben indokolt, milyen nemzetközi együttműködésre van szükség, és azt hogyan lehet megvalósítani?

Miért van szükség akciótervekre? Az akciótervek segítenek, hogy a rendelkezésre álló időt, erőforrásokat és energiákat a lehető leghatékonyabb módon használjuk, hiszen

- megjelölik a helyi ténykedések fontossági sorrendjét,
- összpontosítják a rendelkezésre álló szűkös anyagi forrásokat,
- közös listát állítanak fel a szükséges tevékenységekkel (Agenda),
- megjelölik az akció kivitelezése során kulcsszerepet betöltő partnereket és mechanizmusokat,
- tájékoztatják a döntéshozókat.

Zöld örökségünk – Táj- és biológiai sokféleség védelmi stratégia Mid Sussex területére

Our Green Heritage – A landscape and biodiversity strategy for Mid Sussex

• erősíteni és kezelni a meglévő tájat és biológiai sokféleséget *• megfelelő kezeléssel elősegíteni a biológiai sokféleség növekedését, valamint fejleszteni a meglévő és létrehozni új élőhelyeket* *• a lakosok és látogatók körében megerősíteni a változatos tájak és bennük található élőlények támogatottságát*	***Alapcélok***
A szándékok szerint a Stratégia az elkövetkező 10 évre meghatározza a Területi Tanács biológiai sokféleség védelmi feladatait. A stratégia beépül majd azokba tervekbe, amelyek hatással vannak vagy lehetnek a tájra, biológiai sokféleségre és a helyi közösségekre. Mivel az egész folyamat rugalmas és állandóan változik, valószínű, hogy a stratégia korai időszakában kidolgozott Területi táj- és biológiai sokféleség védelmi akciótervet a változó körülményeknek megfelelően folyamatos felülvizsgálatoknak és módosításoknak kell alávetni. Egyenrangú eszközökkel dolgozik majd a közösség és a tanács az akcióterv kidolgozásán és bevezetésén. Várhatóan jelentős bevételeket hoz majd, hogy a helyi lakosokat a terv készítésének és kivitelezésének folyamatába is bevonják.	***Távlati képek***
1. a természeti értékekre fókuszálva a terület leírása és elemzése *2. biológiai sokféleség és fenntarthatóság* *3. területi és fajvédelmi akciók* *4. helyi lakosok bevonásának lehetőségei* *5. célok és lehetséges visszacsatolások* *6. a helyi hatóság hatásköre*	***Stratégiai elemek***
1. rész: kialakítja a Stratégia általános nézőpontjait, meghatározza az alapvető koncepciókat, amelyek mozgatják a stratégiát és megnevezi a bevezetéshez szükséges módszereket. *2. rész: bemutatja a terület önkormányzat jogszabályait, amelyek alátámasztják a Stratégiát.* *3. rész: áttekinti a terület jellegzetes részeit és biológiai sokféleségét, megjelöli a veszélyeztető tényezőket, a védelem lehetőségeit, továbbá leírja a kulcsfontosságú tervezett akciókat, és ezekkel megteremti a Területi táj- és biológiai sokféleség védelmi akcióterv kidolgozásához szükséges alapokat.* *4. rész: leírja azokat a meglévő és tervezett kezdeményezéseket, amelyek célja, hogy a helyi közösség azonosulni tudjon az akcióterv célkitűzéseivel, s így rész tudjon venni annak gyakorlati megvalósításában.*	***Felépítés***
Mid Sussex District Council – Biodiversity Strategy *http://www.midsussex.gov.uk*	***Forrás***

Alapcélok	• *megőrizni és fejleszteni az élőhelyeket, fajokat és ökoszisztémákat* • *az élővilágot helyreállítani a helyi adottságok alapján* • *monitorozni az élőhelyek, fajok és ökoszisztémák állapotát* • *a biodiverzitás megőrzését és fejlesztését integrálni más környezetvédelmi, szociális és gazdasági tevékenységekbe* • *megbirkózni a klímaváltozás hatásaival*
Felépítés	1. *rész: kialakítja a Stratégia általános nézőpontjait, meghatározza az alapvető koncepciókat, amelyek mozgatják a stratégiát és megnevezi a bevezetéshez szükséges módszereket* 2. *rész: bemutatja azokat a biodiverzitással kapcsolatos regionális, nemzeti és nemzetközi jogszabályokat, melyeket figyelembe kell venni* 3. *rész: kifejti a monitorozás szükségességét, meghatározza a célcsoportokat és indikátorokat, valamint leírja az adatkezelés folyamatát* 4. *rész: meghatározza a kiválasztott kulcsfontosságúnak ítélt szektorokat, a szektorok közötti kapcsolatot, az érintett élőhelyeket, az adott szektorral kapcsolatos szabályozást, amely hatással lehet a biodiverzitásra. Összegyűjti a jelenleg folyó legfontosabb tevékenységeket és az adott szektorban lehetséges lépéseket az alapcélok elérése érdekében* 5. *rész: leírja az alapcélok eléréséhez szükséges irányítás, koordináció és kapcsolatrendszer felépítését*
Távlati képek	*A készítők szándéka szerint a Stratégia a következő öt évre jelöli ki a West Midlands régió biodiverzitással kapcsolatos céljait, valamint a stratégiai vázát alkotja majd az öt alapcél eléréséhez szükséges tevékenységeknek. Évente részletes kivitelezési terv fog készülni. Rendszeres jelentés készül a Regionális fórum és egyéb illetékesek részére a Stratégia végrehajtásáról. Az alapcélok megvalósulásának rendszeres ellenőrzése az 1-es mellékletben meghatározott mérföldkövek alapján.*
Forrás	*West Midland Biodiversity Partnership* *http://www.wmbp.org/strategy/*

Alapcélok	• *a természetvédelmi szempontból fontos területek megőrzése, különös tekintettel a város szempontjából jelentőséggel bíró területekre* • *megakadályozni azokat a fejlesztéseket, amelyeknek negatív hatásai lehetnek a lakosságra vagy a védett, illetve kiemelt jelentőséggel bíró fajokra nézve* • *mindenfajta tervezés során figyelemmel kell lenni az élőhelyekre* • *olyan fejlesztési lehetőségek biztosítása, melyek hozzájárulnak az élőhelyek kezeléséhez, fejlesztéséhez, valamint új élőhelyek létrehozásához* • *abban az esetben, ha kivételesen olyan jellegű fejlesztés kap engedélyt, amely negatív hatással van természetvédelmi szempontból fontos területre, vagy fokozottan védett fajok populációira, a főpolgármester megpróbál megfelelő kiegyenlítő intézkedéseket foganatosítani, a negatív hatás kompenzálása céljából* • *a főpolgármester figyelemmel lesz a biodiverzitás szempontjaira a fejlesztési tervek elbírálása során*
Felépítés	1. *rész: rövid bevezető után a biodiverzitás fogalmának, megőrzésének indokát és fontosságát járja körül* 2. *rész: bemutatja azokat a biodiverzitással kapcsolatos regionális, nemzeti és nemzetközi jogszabályokat, melyeket figyelembe kell venni* 3. *rész: öt kulcslépés kifejtése, melyek segítségével a fejlesztők biztosítani tudják, hogy megfeleljenek az érvényben levő szabályozásnak és a lehető legjobban járjanak el* 4. *rész: követelmények és lehetőségek, melyek biztosíthatják a lakosság és az élővilág szempontjából egyaránt értékes területek létrejöttét* 5. *rész: az élőhelyek eltűnésével kapcsolatos problémák megoldásának lehetőségei* 6. *rész: a víz szennyezettségével, elvezetésével és a csatornázással kapcsolatos lehetőségek és szükségszerűségek*
Forrás	*Connecting with London's Nature – The Mayor's Biodiversity Strategy http://www.lda.gov.uk/*

Alapcélok	*A dokumentum meghatározza a nemzeti parkban folyó védelmi tevékenységeket – összehangolja és ütemezi azokat. Az élőhely és fajvédelmi akciótervek kidolgozásának alapját képezi.*
Távlati képek	• *a sík- és dagadólápok védelme és rehabilitációja nyomán újra életképesek lesznek ezek a lápok* • *a lápok valamint a vizes területek és erdők kezelésének összehangolása nyomán a tüzek, túllegeltetés és a spontán beerdősülés káros folyamatainak megszűnése* • *a síklápok indikátor fajainak egyedszámbeli növekedése* • *ahol a rekreációs hasznosítás tönkretette a síklápot, azok helyreállítása* • *a megfelelő kezelés és a legeltetett állatok számának csökkentése nyomán a csarab térnyerése a fenyéreken* • *erdőségek és az erdőszegélyek fajainak térnyerése* • *a természetközeli erdők területének megkétszereződése* • *az erdei fafajok és aljnövényzet megújuló képességének növekedése* • *a meglévő fajgazdag kaszálórétek hagyományos kezelése és védelme* • *ösztönző intézkedések nyomán új kaszálórétek kialakítása a jelenlegi leromlott rétekből, legelőkből, és ezáltal akár a fajgazdag kaszálórétek területének megkétszereződése* • *a vizek fokozott védelme, aminek eredményeként a folyók és parti sávjuk természetessége növekszik* • *a populációk egyedszáma növekszik* • *a nemzeti park kulcsfontosságú fajainak állapota stabilizálódik és javul*
Stratégiai elemek	*síklápok* *erikás fenyérek* *új, őshonos erdőállományok létrehozása* *folyók és patakok állapotának javítása* *élőhely és fajvédelmi akciótervek*
Felépítés	*Northumberland jelentősége* • *kulcsfontosságú élőhelyek* • *nemzetközi jelentőségű élőhelyek* • *nemzeti jelentőségű élőhelyek* • *egyéb élőhelyek* • *fontos fajok* *A nemzeti park természeti örökségének felvételezése* *A területi kezelés jellemzői és azok hatásai a biológiai sokféleségre* • *mezőgazdaság* • *erdészet* • *vizes élőhelyek kezelése* • *katonai kiképzés* • *rekreáció* *A környezet monitorozása* *Helyi ráfordítások és együttműködés más ügynökségekkel* *Bemutatás, kommunikáció és idegenvezetés* *Víziók és tervek a jövőre*
Forrás	*Biodiversity Action Plan for Northumberland National Park* *http://www.northumberland-national-park.org.uk/VisitorGuide/*

Célja	• *Az ország valamennyi térségében a szociális piacgazdaság kiépítésének elősegítése, a fenntartható fejlődés feltételeinek megteremtése, az innováció térbeli terjedésének elősegítése, a társadalmi, gazdasági és környezeti céloknak megfelelő térbeli szerkezet kialakítása;* • *a főváros és a vidék, a városok és a községek, illetve a fejlett és az elmaradott térségek és települések közötti – az életkörülményekben, a gazdasági, a kulturális és az infrastrukturális feltételekben megnyilvánuló – jelentős különbségek mérséklése és további válságterületek kialakulásának megakadályozása, társadalmi esélyegyenlőség biztosítása érdekében;* • *az ország térszerkezete, településrendszere kiegyensúlyozott fejlődésének elősegítése;* • *a nemzeti és térségi identitástudat megtartása és erősítése.*
Felépítése	*A területfejlesztési koncepció szöveges és rajzi munkarészeket tartalmaz. Az ország, illetve egy térség átfogó távlati fejlesztését megalapozó és befolyásoló tervdokumentum, ami meghatározza a térség hosszú távú, átfogó fejlesztési céljait, továbbá a fejlesztési programok kidolgozásához szükséges irányelveket, információkat biztosít az ágazati és a kapcsolódó területi tervezés és a területfejlesztés szereplői számára.* *A területfejlesztési program szöveges és rajzi munkarészeket tartalmaz. A területfejlesztési koncepció alapján kidolgozott középtávú cselekvési terv.* *A területrendezési terv szöveges és rajzi munkarészeket tartalmaz. Az ország, illetve egyes térségek nagytávlatú műszaki-fizikai szerkezetét határozza meg, amely így biztosítja a területi adottságok és erőforrások hosszú távú hasznosítását és védelmét, az ökológiai elvek érvényesítését, a műszaki-infrastrukturális hálózatok összehangolt elhelyezését és a területfelhasználás rendszerét, optimális hosszú távú területi szerkezetét.*
Kötelező-e?	*Igen, az adott szintnek megfelelő önkormányzat illetve területfejlesztési tanács készítteti el.*
Hogyan jelenik/ jelenhet meg benne a biológiai sokféleség védelme?	*A területrendezés, mint folyamat, kiemelt feladatai között sorolja fel a területfejlesztésről és területrendezésről szóló (1996. évi XXI.) törvény a környezeti adottságok feltárását és értékelését illetve a környezet terhelését, terhelhetőségét és a fejlesztési célokat figyelembe vevő területfelhasználás megállapítását. Ezek egyben a biológiai sokféleség védelmének körülményeit is takarják.*

Célja	*Az építés helyi rendjének biztosítása.*
Felépítése	*A helyi építési szabályzat a település közigazgatási területén, annak felhasználásával és beépítésével, valamint a környezet természeti, táji és épített értékeinek védelmével kapcsolatos sajátos helyi követelményeket, jogokat és kötelezettségeket ír le.* *Szabályozási terv egy tervlap, amelyről egyértelműen leolvashatók:* • *a bel- és külterületek lehatárolása,* • *a beépítésre szánt és a beépítésre nem szánt területek, illetőleg az azokon belüli egyes területrészek (övezetek) lehatárolása,* • *az egyes területrészeken belül a közterületek és az egyéb területek elkülönítése,* • *a közterületeken belül a különböző célokat szolgáló területek (közút, köztér, közpark stb.),* • *a közterületnek nem minősülő területeken belül a telkek, építési telkek, területek kialakítására és beépítésére vonatkozó megállapítások,* • *az egyes területrészeken belül a védett és a védelemre tervezett, valamint a védő területek, továbbá építmények,* • *az infrastruktúra-hálózatok és építmények szabályozást igénylő elemei*
Kötelező-e?	*Igen, településszerkezeti terv alapján a települési önkormányzat képviselő-testülete dolgoztatja ki, és rendelettel fogadja el. Az országos településrendezési szakmai előírások figyelembevételével, és a külön jogszabályban meghatározott fogalmak és jelkulcsok alkalmazásával kell elkészíteni. Felülvizsgálatára minden olyan esetben szükség van, amikor azt az építés helyi rendjének biztosítása szükségessé teszi.*
Hogyan jelenik/ jelenhet meg benne a biológiai sokféleség védelme?	*Az „Építési törvény" (1997. évi LXXVIII. törvény) az épített környezet alakításáról és védelméről) előírja, hogy a településrendezés során* • *a környezet-, a természetvédelem, a tájhasználat és a tájkép érdekeit szem előtt kell tartani,* • *különös figyelmet kell fordítani a víz, a levegő, a talaj, az éghajlat és az élővilág védelmére* • *a területtel és a termőfölddel takarékosan kell gazdálkodni,* • *a megőrzésre érdemes történeti vagy településképi jelentőségű településrészeket és az építészeti örökséget védeni, felújítani illetve továbbfejleszteni kell,* • *védeni kell, és elő kell segíteni a gyógyászati célokra alkalmas természeti adottságokkal rendelkező területek hasznosítását.* *Ezek mindegyike egyben a biológiai sokféleség védelmét is jelenti! A terv megjelöli a védő, a védett és a védelemre tervezett területeket. Emellett területhasználati korlátozásokat illetve feladatokat írhat elő.*

Célja	*A település területén meghatározni* • *a települési környezet tisztasága,* • *a csapadékvíz-elvezetés,* • *a közösségi szennyvízkezelés, -gyűjtés, -elvezetés,- tisztítás,* • *a közösségi hulladékkezelés,* • *a lakossági és közszolgáltatási (vendéglátás, település, üzemeltetés, kiskereskedelem) eredetű zaj-, rezgés- és légszennyezés elleni védelem,* • *a helyi közlekedésszervezés,* • *az ivóvízellátás,* • *az energiagazdálkodás,* • *a zöldterület-gazdálkodás,* • *a feltételezhető rendkívüli környezetveszélyeztetés elhárításának és a környezetkárosodás csökkentésének, településre vonatkozó feladatait és előírásait.*
Felépítése	*Szöveges és tervi munkarészek alkotják, amelyek övezeti besorolás szerint rögzítik az előbb leírt kérdésekhez tartozó előírásokat, korlátozásokat, kötelezettségeket és feladatokat.*
Kötelező-e?	*Igen, a települési önkormányzatnak a település rendezési tervével és a nemzeti környezetvédelmi programmal összhangban illetékességi területére önálló települési környezetvédelmi programot kell készíttetnie, amelyet a képviselő-testület hagy jóvá.*
Hogyan jelenik/ jelenhet meg benne a biológiai sokféleség védelme?	*A környezet védelmének – az élettelen környezeten kívül – része az élő környezet, és vele együtt a biológiai sokféleség védelme is.*

Célja

Ha természetmegőrzési szempontok alapján készítjük a kezelési terveket, akkor természetvédelmi kezelési terveket készítünk. Ez három típusú lehet: ha meghatározott területre készítünk kezelési tervet, akkor csak egyszerűen természetvédelmi kezelési tervnek nevezzük, élőhelyek, élőhely-komplexumok esetében élőhelyfenntartási tervnek, ha egyes fajokra vonatkoznak akkor pedig fajvédelmi kezelési tervnek nevezzük.
Természetvédelmi kezelési terv (site management plan): olyan meghatározott területre, tájrészletre, földrajzi-ökológiai egységre vagy adminisztratív módon lehatárolt területegységre készült sokrétű kezelési terv, amely célja, hogy az adott terület határain belül szabályozza az összes (faj- és élőhelyvédelmi) természetvédelmi kezelési feladatot. Ilyen természetvédelmi kezelési terv például az „Ürbő-puszta tervezett természetvédelmi területegység természetvédelmi kezelési terve" vagy a „Kardoskúti Fehértó Természetvédelmi Terület természetvédelmi kezelési terve".
Élőhelyfenntartási terv (habitat action plan): egy-egy növénytársulás, élőhelytípus kezelési ajánlásait tartalmazó dokumentum, amely protokollszerűen összefoglalja az adott társulás vagy élőhely legfontosabb kezelési irányelveit és módszereit. Az esetek többségében nemzeti vagy regionális szinten készül. Az élőhelyvédelmi tervekben megfogalmazott kezelési irányelvek – az aktuális területi viszonyokhoz igazítva – felhasználhatók a természetvédelmi kezelési tervekhez. Ilyen élőhelyfenntartási terv például a „Angliai síkvidéki mezőgazdasági területek kezelési terve" (Habitat Action Plan for Lowland Farmland), vagy az „Angliai nádasok kezelési terve" (Reedbed habitat action plan).
Fajvédelmi kezelési terv (species action plan): faj vagy fajcsoport kezelési ajánlásait tartalmazó dokumentum, amelyet nemzeti vagy regionális szinten dolgoznak ki. Tartalmazza azokat az információkat, amelyek szükségesek az egyes fajok vagy fajcsoportok sikeres természetvédelmi kezeléséhez. A fajvédelmi kezelés tervekben megfogalmazott kezelési irányelvek – az aktuális területi viszonyokhoz igazítva – felhasználhatók a természetvédelmi kezelési tervekhez. Ilyen fajvédelmi kezelési terv például a Parlagi sas Aquila heliaca magyarországi fajvédelmi kezelési terve, Fekete gólya fajvédelmi kezelési terve, a Túzok fajvédelmi kezelési terve, a Haris fajvédelmi kezelési terve, a Kék vércse fajvédelmi kezelési terve, a bölömbika Botaurus stellaris európai fajvédelmi kezelési terve (European Union Species Action Plan for the Bittern Botaurus stellaris)", a Gyöngybagoly Tyto alba angliai fajvédelmi kezelési terve (Species Action Plan for the Barn Owl Tyto alba – a Red Data Bird).

Felépítése

Általános információk: összefoglaló adatok; a tervezési terület rendeltetése; a tervezési terület jogi helyzete; a tervezési terület elhelyezkedése, határai; tulajdonosi, birtokviszonyok, használati jogok; a tervezési területre vonatkozó tervezési és egyéb előírások; a természetvédelmi kezelés szervezete és infrastruktúrája
Leírás: környezeti jellemzők; biológiai jellemzők; táji értékek; adatbázisok
Célkitűzések meghatározása: a tervezési terület természetvédelmi jelentőségének kiértékelése; a tervezési terület legfontosabb természeti értékeinek meghatározása; ideális kezelési célkitűzések; korlátozó és veszélyeztető tényezők.
Gyakorlati célkitűzések, stratégiák és feladatok meghatározása: gyakorlati célkitűzések; természetvédelmi stratégiák; kezelési feladatok
Munkaterv: középtávú munkaterv; éves munkaterv
A természetvédelmi kezelési terv végrehajtásának ellenőrzése és a terv felülvizsgálata
A természetvédelmi kezelési terv
Mellékletek: bibliográfia; térképek; egyéb melléklet

Kötelező-e?

Igen, minden védett területre kell készíteni természetvédelmi kezelési tervet. Az új terület védetté nyilvánítása esetében az eljárás alatt, a korábbi védetté nyilvánítás esetében pedig, utólag kell elkészíteni a kezelési terveket. Magyarországon az országos jelentőségű természetvédelmi területek esetében az illetékes nemzeti park igazgatóság hangolja össze a tervezői munkát, a helyi jelentőségű természetvédelmi területekre pedig a területileg illetékes önkormányzatok. Az előbbiek jóváhagyása miniszteri szinten történik, az utóbbiaké, pedig önkormányzati szinten.
A természetvédelmi kezelési tervet szükség szerint, de legalább tízévenként felül kell vizsgálni és – amennyiben indokolt – módosítani.

Hogyan jelenik/ jelenhet meg benne a biológiai sokféleség védelme?

A természetvédelmi kezelési tervek elsődleges és átfogó célja a biológiai sokféleség védelme.

Célja	*Feltárni a település közigazgatási területén található természeti és táji értékeket, majd ezekre alapozva kidolgozni azok helyi, fenntartható hasznosításának, bemutatásának és védelmének lehetőségeit.* *Meghatározni, hogy milyen helyi természeti értékekből lehet a helyi lakosoknak kedvező megélhetése, hogyan kötődhet a mindennapi élet, a szabadidő és a megélhetés a természeti értékekhez.*
Felépítése	*Vizsgálat: településtörténet; településszerkezet, infrastruktúra; tájhasználat, gazdálkodási szokások; természeti értékek, élőhelyek és fajok; szennyező források, tájhasználati konfliktusok* *Javaslat: gazdálkodási javaslat; interpretációs javaslat; védettségi javaslat. A vizsgálati munkarészben elkészült „természeti értékek leltára" alapján a javaslati rész ajánlásokat tesz az egyes értékekhez kapcsolható tevékenységekre, valamint azokra a társadalmi csoportokra, akik a későbbiekben ennek előnyeit élvezhetik.*
Kötelező-e?	*Nem, de a település kiegyensúlyozott, fenntartható fejlesztéséhez javasolt.*
Hogyan jelenik/ jelenhet meg benne a biológiai sokféleség védelme?	*A terv célja többek között, hogy feltárja a települési természeti és táji értékek hasznosításának azon lehetőségeit, amelyek az értékek károsodása nélkül folytathatók. Így egyben a helyi biológiai sokféleség védelmét is biztosítja.*

Célja	*Összetett, legalább 5 éves időtartamra szóló mezőgazdálkodási üzemterv összeállítása a meghatározott agrár-környezetgazdálkodási célprogramban részt vevő gazdálkodó teljes gazdaságára vonatkozóan, a természet- és környezetvédelmi szempontok mellett a főbb gazdálkodási szakmai és gazdasági szempontokat is figyelembe véve. Jellemzően az Érzékeny Természeti Területeken történő, hosszabb távú természetkímélő gazdálkodáshoz adhat nagy segítséget.*
Felépítése	*A Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program keretében készített agrár-környezetvédelmi Üzemterv felépítésére volt egy ajánlott, a Szent István Egyetem gödöllői Környezet- és Tájgazdálkodási Intézete által összeállított formai és tartalmi minta, ami alapján készültek el a tervek. Az Üzemterveket döntően a gazdálkodók által megbízott különböző szakemberek, illetve számos tervező és tanácsadó vállalkozás készítette el, ebből eredően eléggé eltérő színvonalon.* *Általános helyzetértékelés tartalmazza a gazdálkodó termelésének, földterületeinek, állatállományának, gépparkjának, épületeinek, illetve anyagfelhasználásának és termelési mutatóinak főbb adatait, 5 évre visszamenőleg. Táblánként készült adatlapok rögzítik a talajviszonyok alapadatait és a tábla előéletét. Külön kerül meghatározásra az 5 évre szóló, táblánkénti vetésterv illetve vetésforgó, valamint a részletes tápanyaggazdálkodási és termesztéstechnológiai terv. Jelentős hangsúlyt kap az adott célprogram környezet- és természetvédelmi célú előírásainak táblánkénti részletezése, amit egy összefoglaló jellegű, a teljes gazdaságra kidolgozott üzemi természetvédelmi terv összegez. Előzőek alapján egy egyszerűbb ökonómiai számítás is készül a gazdaság tervezett tevékenységére. A térkép mellékletek a táblák területi elhelyezkedését és kiemelten a védendő természeti értékeket, illetve az azokkal kapcsolatos kezelési, gazdálkodási beavatkozások megjelenítését tartalmazzák. Mellékletként a különböző érintett szakhatóságok ellenjegyzései kerülnek be.*
Kötelező-e?	*Az Üzemtervet a Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program keretében 2003-ig kötelező volt – elsősorban a szigorúbb szántó és gyep művelési ágban lévő célprogramoknál – a pályázaton nyertes gazdálkodóknak elkészítenie vagy elkészíttetnie. A hazai agrár-környezetvédelmi programot 2004-től felváltó Nemzeti Vidékfejlesztési Terv keretébe illesztett, EU társfinanszírozott újabb agrár-környezetgazdálkodási programok rendszerében már nem kötelező az Üzemterv elkészítése, ennek megfelelően a gazdálkodók jelenleg már nem is készítenek, készítettnek ilyen terveket.*
Hogyan jelenik/ jelenhet meg benne a biológiai sokféleség védelme?	*A terv egyik erőssége, hogy szakavatott tervkészítők esetén megfelelő hangsúlyt kaphatnak a meglévő természeti értékek, és főként azok megőrzését, esetleg gyarapítását szolgáló gazdálkodási módszerek, sajátos kezelési beavatkozások megjelenítése. Mindezt kifejezetten a helyi adottságokra alapozva, a területen tevékenykedő gazdálkodóval közösen kidolgozva, ami a megvalósításban sokkal aktívabbá, tudatosabbá teheti a gazdálkodót. Segít megismertetni a gazdálkodóval a területén megtalálható természeti értékeket, azok megőrzésének fontosságát a saját boldogulása szempontjából is. A későbbiekben pedig az akár a monitoring részeként, egyszerűbb megfigyeléseivel a gazdálkodó is hozzájárulhat az egyes célprogramok kiértékeléséhez.* *Az Üzemterv az Érzékeny Természeti Területeken folytatott gazdálkodás megfelelő irányba történő terelgetéséhez segítséget adhat, a természeti értékek hosszabb távú megőrzésének egy, a gazdálkodóval közösen megvalósítható eszköze lehetne.*

Célja	*Meghatározni az erdőterület 10 évre szóló kezelésének, illetve az adott területen folytatható gazdálkodás kereteit, szabályait.*
Felépítése	*1) az erdőterület ingatlan-nyilvántartási adatait, az erdőtagok és erdőrészletek erdőgazdasági azonosítóit, valamint a hozzá tartozó erdőtervi térkép kivonatos másolatát (üzemtervi térkép);* *2) az egyes erdőrészletekre vonatkozóan* • *a termőhelyi és erdőállomány adatokat,* • *az erdei életközösség állapotának leírását,* • *az erdő elsődleges rendeltetésének megfelelő erdőnevelési feladatokat,* • *az erdőgazdálkodási tevékenységet érintő korlátozásokat,* • *a gyakorolható fakitermelés módját és fafajonkénti mértékét,* • *az erdő felújításával kapcsolatos feladatokat,* • *az egyes erdei haszonvételek gyakorlásának feltételeit;* *3) az erdőgazdálkodási tevékenység tartamosságának tervezéséhez és ellenőrzéséhez szükséges értékelési és szabályozási munkarészeket;* *4) az erdőben végzett tevékenységekről és az erdő állapotában bekövetkezett változásokról évente vezetett nyilvántartást.* *Amennyiben az erdő állapotában bekövetkezett, az üzemterv elkészítésekor előre nem látott változás ezt indokolja, az erdészeti hatóság kérelemre vagy hivatalból – az érintett szakhatóság előzetes hozzájárulásával – az üzemtervtől eltérő gazdálkodási feladatokról és lehetőségekről határozatban dönt.*
Kötelező-e	*Igen, az erdőgazdálkodó erdőgazdálkodási tevékenységet csak a gazdálkodási területére vonatkozó üzemterv alapján folytathat. 10 éves időtartamra készül.*
Hogyan jelenik/ jelenhet meg benne a biológiai sokféleség védelme?	*Az erdőtervezés jelenlegi rendszere nagyon sok, fontos biológiai jellegű adatot tartalmaz, melyek mind felhasználhatók és fel is kell használni a biológiai sokféleség megőrzése érdekében az alábbi három célkitűzés megvalósításával:* • *mintázza, illetve képviseli az erdőt, mint biocönózist és legyen tekintettel annak működésére;* • *minél teljesebben segítse az erdők globális, biológiai sokféleséget megőrző feladatának teljesítését,* • *alapot szolgáltasson ahhoz, hogy a gazdálkodási tevékenység során minél teljesebb mértékben támaszkodjunk az erdő természetes folyamataira és minél kisebb mértékben avatkozzunk be az erdő életébe, mindamellett, hogy az erdő által „adományozott" javakat felhasználjuk az emberiség szükségleteinek kielégítése érdekében. (Frank, 2000)*

Célja	*A Fontos Madárélőhelyek (Important Bird Areas) hálózata az egész világra kiterjed. E hálózatot a madárvédők nemzetközi szervezete a BirdLife International hozta létre azzal a céllal, hogy megvédje a vadon élő madarakat és azok élőhelyeit. Hazánkban a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) keretein belül működik a program 1986 óta. Jelenleg 43 területet jelöltek ki, amelyek az ország több mint 15%-át fedik le.* *A Fontos Madárélőhelyeken az MME az önkéntesei és a munkatársai segítségével sokrétű védelmi tevékenységet fejt ki. A területi programok létrehozása, megvalósítása és értékelése egy tudatos tervezési folyamat keretében lehet csak sikeres, ezért az egyes területekre lebontott akciótervek készülnek. Ezeknek a programoknak és akcióknak az elsődleges célja az, hogy a veszélyeztetett madárfajokat az élőhelyükkel együtt megvédje és figyelemmel kísérje a területek állapotában és a madárfajok állományában bekövetkező változásokat. Kiemelt cél továbbá az is, hogy a Fontos Madárélőhelyek bemutatásán, népszerűsítésén keresztül a helyi lakosságot is bevonjuk a programjainkba, és a társadalomban növeljük a madárvédelem, természetvédelem iránti elkötelezettséget, végső soron pedig a környezeti tudatosságot.*
Felépítése	• *A terület általános leírása, a természeti értékek bemutatása,* • *Közigazgatási információk a területekről (önkormányzat, nemzeti park, stb.)* • *Művelési ágak szerinti megoszlás, tulajdonosi szerkezet* • *A főbb élőhelytípusok természetvédelmi prioritásai és azok megfelelő természetvédelmi kezelési feladatai* • *A veszélyeztetett fajok védelmi teendői, optimális kezelési gyakorlat az egyes fajok szempontjából* • *A területen végrehajtandó és végrehajtható kezelési tevékenységek időbeni ütemezése, prioritási sorok felállítása a védendő értékek között* • *A terület élőhelyeinek, fajainak és a veszélyeztető tényezőknek a folyamatos monitoringja* • *A terület felhasználása a szemléletformálás céljaira* • *Publikációs tervek, sajtóhírek, projektjelentések, éves beszámolók* • *Éves munkaterv.*
Kötelező-e?	*Elkészítése nem kötelező, de ajánlott. Magyarországon a Magyar Madártani Egyesület készíti és irányítja az akcióterveket.*
Hogyan jelenik/ jelenhet meg benne a biológiai sokféleség védelme?	*A Fontos Madárvédelmi Területek akcióterveinek elsődleges célja a madarak és élőhelyüknek – tehát egyben a biológiai sokféleségnek – a védelme.*

Célja	*A Víz Keretirányelv (VKI) végrehajtásának az egyik legfontosabb eszköze a Vízgyűjtő Gazdálkodási Terv lesz a jövőben. Ezeknek a terveknek a keretében meg kell tervezni azokat az intézkedési programokat, amelyekkel a felszíni és felszín alatti vizeket 2015 végéig jó állapotba lehet hozni, illetve a jó állapotukat meg lehet őrizni.* *A VKI előírásainak teljesítéséhez hosszú távra előre kell jelezni a társadalom vízzel kapcsolatos igényeit, meg kell tervezni azok kielégítésének változatait és forgatókönyveit, valamint azok megvalósításának és működtetésének költségeit, vizsgálni kell a költségek fedezésének és visszatérülésének lehetőségeit, és ki kell választani a társadalom számára elfogadható tevékenységi programokat.*
Felépítése	• *a tervezésben hatáskörrel rendelkező hatóságok meghatározása,* • *a vízgyűjtő gazdálkodási tervezési egységek jellemzése,* • *a monitoring hálózatok,* • *a környezeti célkitűzések,* • *a vizek jó állapotának eléréséhez/megőrzéséhez szükséges intézkedési programok,* • *a víztestek erősen módosítottá illetve mesterségessé nyilvánítása,* • *az egyes területek védetté nyilvántartása,* • *a társadalommal folytatott tanácskozások és a társadalom részvétele a tervezési folyamatban.*
Kötelező-e?	*Igen, az EU-tagság kötelez bennünket a VKI előírásainak megfelelő vízgyűjtő gazdálkodási tervek elkészítésére. A vízgyűjtő gazdálkodási terveket 2009 végéig kell jóváhagyatni. A VKI rendelkezéseinek teljesítéséhez minden jövőbeni vízgazdálkodási tevékenységet meg kell tervezni, de a tervezésnek a VKI csak a vizek jó állapotának biztosítására és annak megőrzésére vonatkozó részét szabályozza, a tervezés többi részének a szabályozását a tagállamokra bízza.*
Hogyan jelenik/ jelenhet meg benne a biológiai sokféleség védelme?	*A VKI a vizek jó állapotának biztosításához szükséges tevékenységi programok – többek között a biológiai sokféleség védelmének – ismertetését írja elő a vízgyűjtő gazdálkodási tervekben.*

5. Összefoglalás

Kiadványunkban áttekintettük a biológiai sokféleség fogalomkörét: kialakulását, szintjeit. Megvizsgáltuk az emberek és a természeti gazdagság közötti kapcsolatokat, az emberek és a biológiai sokféleség igényeinek együttes kielégítésének lehetőségeit, valamint a veszélyeztető tényezőket annak érdekében, hogy megpróbáljuk bemutatni, hogyan lehetséges mind a fejlesztéseket véghezvinni, mind pedig a természeti értékeket megőrizni. Áttekintettük a biológiai sokféleséget érintő jogszabályokat európai uniós, magyarországi és helyi önkormányzati szinten, melyeknek ismerete feltétlenül fontos a tervezés és a megvalósítás során, valamint a nem jogerős anyagokat, továbbá az útmutatókat, kiadványokat, melyek iránymutatók lehetnek, segíthetik a tájékozódást a természeti sokféleség megőrzése és az erőforrások felhasználásának összeegyeztetése érdekében. A tervezési folyamatábra segítségével számba vettük, hogy a tervezési folyamat során milyen lépések beiktatásával hogyan lehetünk tekintettel a biodiverzitás védelmére, milyen lehetőségeink vannak a természetvédelmi érdekek beépítésére a fejlesztési folyamatokba. Külföldi tapasztalatokra támaszkodva összeállítottunk egy segédletet a természet és a táj gazdagságát érintő fejlesztések tervezéséhez. Külföldi és hazai tervtípusok elemzésén keresztül megvizsgáltuk, hogy biológiai sokféleség védelme miként jelenik, jelenhet meg a különböző tervekben.

6. Ajánlások

Hasznos magyar honlapok	
Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület	*www.mme.hu*
Természetvédelmi Tanácsadó Szolgálat	*www.ttsz.hu*
Közép- és Kelet-európai Munkacsoport a Biodiverzitás Megőrzéséért	*www.ceeweb.org/*
Magyar Természetvédők Szövetsége	*www.mtvsz.hu*
Környezetünk Magazin	*www.kornyezetunk.hu/*
Greenfo – Zöld Iránytű a Neten	*www.greenfo.hu/*
Lélegzet – Környezetvédelmi havilap	*www.lelegzet.hu/*
Ökológiai lábnyom kiszámítása	*www.kovet.hu/tavoktatas/okolabnyom.html*
Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium	*www.kvvm.hu*

Angol nyelvű honlapok	
The Royal Society for the Protection of Birds	*www.rspb.org*
BirdLife International	*www.birdlife.org*
IUCN – The World Conservation Unit	*http://www.iucn.org/*
English Nature	*http://www.english-nature.org.uk/*
Australian Government – Department of the Environment and Heritage	*http://www.deh.gov.au/biodiversity/index.html*
Biodiversity in Central and Eastern Europe	*http://enrin.grida.no/biodiv/*
Biodiversity Project	*http://www.biodiversityproject.org/index.htm*
Eurosite	*www.eurosite-nature.org*
Convention on Biological Diversity, United Nations	*http://www.biodiv.org/welcome.aspx*
Envirolink – The Online Environmental Community	*http://www.envirolink.org/*
European Centre for Nature Conservation	*http://www.ecnc.nl/*
European Network for Biodiversity Information	*http://www.enbi.info/forums/enbi/index.php*
Fondation pour la Protection de la Biodiversité Marine	*http://www.foprobim.org/index.html*
National Strategies for Sustainable Development (NSSD)	*http://www.nssd.net/references/Reid/ch01.htm*
Nature and Biodiversity	*http://europa.eu.int/comm/environment/nature/home.htm*
The Biodiversity Economics Library	*http://biodiversityeconomics.org/index.htm*
The EU Biodiversity Strategy	*http://www.birdlife.net/eu/eu_biodiversity.html*
UK Biodiversity Action Plan	*http://www.ukbap.org.uk/library.aspx*
World Resource Institute	*www.wri.org/*

Hasznos könyvek, kiadványok, szaklapok, útmutatók
MILLER, K. R. és S. M. LANOU. (1995) National Biodiversity Planning: Guidelines Based on Early Experiences Around the World. World Resources Institute, United Nations Environment Programme és The World Conservation Union (IUCN), Washington D.C., Gland, Nairobi
Gyulai I. és Kiss J. (é.n.): Biodiverzitásról mindenkinek. Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért Alapítvány, Miskolc
CEEWEB (2002): Segédanyag a biológiai sokféleség és a természetvédelem témájának bemutatásához, CEEWEB, Miskolc (http://www.ceeweb.org/hun/a03programok/a03segedanyag/segedanyag.pdf)
Természet, erdő, gazdálkodás; Mit tehetünk erdeink biológiai értékének megőrzése érdekében? (2000), Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Pro Silva Hungaria Egyesület, Eger
Útmutató a helyi jelentőségű természeti értékek védelméhez (2003), Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Természetvédelmi Tanácsadó Szolgálata, Magyar Természetvédők Szövetsége, Budapest
Természetkímélő módszerek a mezőgazdaságban (2000), Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Természetvédelmi Tanácsadó Szolgálata, Eger
Természetvédelem és vidékfejlesztés (2002), Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Természetvédelmi Tanácsadó Szolgálata, Eger
Szalakótavédelmi program Magyarországon, Jászkun Természetvédelmi Szervezet
MME Jászkun Természetvédelmi Szervezete, MME Jászkun Természetvédelmi Szervezete, Szolnok
A Tápió-vidék (2001), Urbán Sándor, a Tápió-vidék Természeti Értékeiért Közalapítvány megbízásából, Nagykáta

Tanácsadó szervezetek, intézmények	
Jászkun Természetvédelmi Szervezet	*5000 Szolnok, Hild Viktor u. 7.* *tel.: (56) 429-623* *e-mail: mikeskelemen@hotmail.com*
Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület	*1121 Budapest, Költő utca 21.* *tel.:(1) 275-6247* *fax.: (1) 275-6267* *e-mail: mme@mme.hu* *weboldal: www.mme.hu*
Természetvédelmi Tanácsadó Szolgálat	*1114 Budapest, Károli Gáspár tér 3. III.em. 5.* *tel.: (1) 279 1103* *fax.: (1) 279 1104* *e-mail: ttsz-info@ttsz.hu* *weboldal: www.ttsz.hu* *http://videkfejlesztes.lap.hu*